

Nefnasvið Alþingis

Allsherjar- og menntamálanefnd

Austurstræti 8-10

150 Reykjavík

Reykjavík, 3. desember 2020

Efni: Umsögn fagdeildar sálfræðinga við skóla innan Sálfræðingafélags Íslands um tillögu til þingsályktunar um menntastefnu fyrir árin 2020-2030

Fagdeild sálfræðinga við skóla innan Sálfræðingafélag Íslands fagnar stefnu mennta- og menningarmálaráðuneytis er varðar að efla menntun landsmanna með heildstæðum hætti. Ánægjulegt er að markmið menntastefnu til 2030 byggi á að íbúar landsins hafi aðgengi að framúrskarandi menntun og að gildi menntastefnunnar verði *þrautseigja, hugrekki, þekking og hamingja*.

Stjórn fagdeild sálfræðinga við skóla bendir á nokkur atriði innan menntastefnunnar:

A.1. Nám við allra hæfi.

Skólar og aðrar menntastofnanir taki mið af þörfum, getu og hæfni sérhvers nemanda og vinni út frá styrkleikum og áhuga hvers og eins. Samfélaginu ber skylda til þess að hlúa sem best að velferð barna og ungmenna og tryggja öllum tækifæri til þess að þroskast og dafna á eigin forsendum innan menntakerfisins. Mikilvægt er að tryggja að allir finni sig í menntakerfinu og að stuðlað sé að jafnrétti innan þess.

Stjórn fagdeildarinnar bendir á að til að geta tekið mið af þörfum, getu og hæfni hvers nemanda er mikilvægt að geta metið og kortlagt stöðu nemanda með faglegum hætti. Skólum ber að vinna samkvæmt lögum um skóla (nr. 91/2008) og veita nemendum kennslu við hæfi hvers og eins. Til að geta metið þarfir og kortlagt stöðu nemanda er nauðsynlegt fyrir stoðþjónustu skóla og skólajónustu sveitarfélaga að hafa aðgengi að stöðluðum matstækjum.

Mikilvægur hluti af mati á stöðu nemanda er fyrirlögn þroskaprófa. Staða þroskaprófa á Íslandi hafa verið í ólestri um margra ára skeið. Þau próf sem nú eru notuð eru bæði úr sér gengin með tilliti til nýjustu greindarkenninga, almennrar þróunar í málumhverfi og þekkingar barna hér á landi og tækniþróunar. Engin stofnun eða opinber aðili ber ábyrgð á þroskaprófum héraðs.

Menntamálastofnun hafði áður það hlutverk og sá um útgáfu og sölu þeirra þroskaprófa sem notast er við héraðs. Nú er staðan sú að ekki einungis teljast þau próf sem notast er við héraðs úrelt og staðan ekki í takti við þau lönd sem við viljum bera okkur saman við heldur er útilokað að kaupa ný eintök af prófunum eða nálgast íhluti. Víða eru prófagögn orðin slitin eða farin að týna tölunni sem gerir prófin ónothæf. Fagdeild sálfræðinga við skóla skorar á mennta- og menningarmálaráðuneytið að ráðast án tafar í aðgerðir til að leysa úr stöðu mála.

Heilstætt mat á stöðu barns, þar sem þroskamát er oft mikilvægur hluti, gagnast meðal annars í einstaklingsnámskrá og í einstaklingsmiðuðu námi. Fyrir þá nemendur sem teljast þurfa á sérhæfðari þjónustu á að halda en talið er hægt að veita í almennum grunnskóla er slíkt mat og greining

nauðsynlegt. Mat og greining er forsenda þess að hægt sé að ákvarða hvaða nemendur fá skólavist í sérdeildum og sérskólum innan grunnskólakerfisins.

A.4. Snemmbær stuðningur.

Börn og ungmenni skulu fá aðstoð og stuðning við hæfi sem fyrst á námsferlinum og liðsinni áður en vandi ágerist. Horfa þarf sérstaklega til styrkingar leikskólastigsins. Stuðningur getur beinst að nemandanum sjálfum eða umhverfi hans og mikilvægt er að aðlaga hann að þörfum viðkvæmra einstaklinga og hópa. Í þeirri vinnu er þverfagleg samvinna nauðsynleg.

Stjórn fagdeildar sálfræðinga við skóla tekur undir nauðsyn þverfaglegrar samvinnu í þjónustu við börn og ekki síst er varðar snemmtæka íhlutun. Hægt er að hafa mikil áhrif á framvindu þroska, færni og getu barna á ýmsum sviðum með því að grípa inn í með markvissum hætti þegar um barn með frávik í máli, þroska, hegðun og/eða barn í áhættuhóp er um að ræða.

Til að inngrip og stuðningur nýtist með sem bestum hætti þarf mat á stöðu barns að vera byggt á faglegum grunni. Mikilvægt er að notuð séu stöðluð matstæki og stuðst við rannsóknir og nýjustu þekkingu á þeim sviðum sem við á. Einnig er mikilvægt að stuðst sé við rannsóknir og gagnreynndar aðferðir við þróun inngripa og úrræða.

Mikilvægt er að skólar um land allt hafi jafnt aðgengi að gagnreynndum úrræðum.

Biðlistar eftir mati og greiningum á vegum hinna ýmissa stofnana á vegum sveitarfélaga og ríkis hafa áhrif á vinnslu mála og tapast þá dýrmætur tími í lífi barna. Mikilvægt er að draga úr bið eftir þjónustu. Hluti af mati og greiningu sem snemmtækur stuðningur byggir oft á, eins og nefnt var í lið um A.1. Nám við allra hæfi, á þroskamati. Stjórn fagdeildar sálfræðinga við skóla ítrekar þá þörf á koma málefnum þroskaþróa í viðunandi farvergi án tafar.

D.1. Heilsuefning. Mikilvægt er að fylgjast með líðan allra nemenda og bregðast skjótt við með viðeigandi aðgerðum í góðri samvinnu heimila, skóla og annarra fagaðila þegar vísbendingar koma fram um vanlíðan nemenda eða ofbeldi af einhverju tagi. Mikilvægt er að gætt sé að jafnréttissjónarmiðum og að nemendum stafi ekki ógn af andlegu, líkamlegu, kynbundnu og kynferðislegu ofbeldi, áreitni og einelti. Í því sambandi er mikilvægi kynfræðslu áréttað. Leitað skal leiða til að stuðla að aukinni heilsuefningu á öllum skólastigum.

Stjórn fagdeildar sálfræðinga við skóla tekur heilshugar undir mikilvægi þess að bregðast skjótt við vísbendingum um vanlíðan nemenda eða ofbeldi af einhverju tagi.

Mikilvægt er að skýrt sé með hvaða hætti á að fylgjast með líðan nemenda og að það sé gert með samræmdum hætti um allt land. Almennar vísbendingar um líðan nemenda og breytingar á líðan má sjá í ýmsum könnunum og rannsóknum eins og Skólapulsinum, rannsóknum Rannsóknna og greininga og HBSC rannsókninni. Í þeim könnunum og rannsóknum er þó aðeins um upplýsingar um hópinn að ræða en ekki um líðan einstakra nemenda.

Mikilvægt er að líðan nemenda sé metin með réttmætum og áreiðanlegum mælitækjum og brugðist við vísbendingum um vanlíðan einstakra nemenda með markvissum hætti. Reynsla er af markvissum skimunum fyrir einkennum kvíða og depurðar ákveðinna árganga og inngripa við hæfi, meðal annars hjá Reykjavíkurborg. Stjórn fagdeildar sálfræðinga við skóla hvetur til markvissara og samhæðra vinnubragða sem byggja á gagnreynndum aðferðum þegar kemur að heilsuefningu og líðan nemenda.

Stjórn fagdeildar sálfræðinga við skóla tekur undir mikilvæg kynfræðslu og leggur áherslu á að fræðsla um trans og hinseginleikann megi ekki gleymast í því samhengi. Þar er fræðsla til starfsfólks

ekki síður mikilvæg en fræðsla til nemenda. Góð þekking á trans og hinsegin málefnum almennt hefur áhrif á velferð nemenda allra skólastiga.

D.2. Geðrækt. Gæta skal að tilfinningalegri og félagslegri heilsu nemenda og því að efla aðstæður í daglegu lífi sem stuðla að sem bestri líðan. Sóknarfæri til að efla geðheilsu eru einna mest í æsku og því áhersla á að hlúa að þeim verndandi þáttum sem vega þyngst hvað geðheilsu varðar á æskuárunum.

og

D.3. Forvarnir. Á öllum skólastigum, skólagerðum og í frístundastarfi verður áhersla á forvarnir með kennslu og þjálfun í hegðunar-, félags- og tilfinningafærni til að styrkja nemendur. Þannig er einnig lagður grunnur að því að fyrirbyggja þróun óheilbrigðra samskipta og ofbeldis.

Stjórn fagdeildar sálfræðinga við skóla fagnar að í menntastefnu til 2030 er fjallað um geðrækt og forvarnir.

Í skýrslu starfshóps á vegum Landlæknis um innleiðingu geðræktarstarfs, forvarna og stuðnings við börn og ungmenni í skólum á Íslandi frá í október 2019 er lagðar fram tillögur sem stjórn fagdeildar sálfræðinga tekur heilshugar undir. Stjórnin hvetur stjórnvöld til að koma þeim aðgerðum sem starfshópurinn kallar eftir til framkvæmda.

E.1. Ábyrgð og samhæfing þjónustukerfa. Samstarf, skýr ábyrgð og samþætting innan og milli kerfa er rauður þráður menntastefnu. Heildstæð skólaþjónusta með áherslu á samábyrgð, stigskiptan stuðning í námi og stuðning við foreldra og starfsfólk skóla verður í forgrunni á öllum skólastigum. Við allan stuðning og íhlutun er mikilvægt að öll stuðningskerfi samfélagsins þjóni nemendum á heildstæðan hátt og grípi inn í eftir þörfum með samfelli í þjónustu mismunandi ábyrgðaraðila og fagstétta. Brýnt er að stjórnun og fagleg forysta sé markviss og samstarf innan menntakerfisins skilvirk.

Stjórn fagdeildar sálfræðinga við skóla fagnar áherslu á stigskiptan stuðning í námi (MTSS; multi-tiered systems of support). Stigskiptur stuðningur við nemendur kallar á skýra stefnu, skilgreind markmið og verklag og samræmd vinnubrögð innan skólasamfélagsins. Stigskiptur stuðningur er heilstæð stefna sem felur í sér aðkomu og þekkingu allra fagstétta innan skólanna. Mikilvægt er að efla þekkingu á stigskiptum stuðningi á öllum sviðum skólastarfsins og þverfaglegt samstarf.

Samhæfing þjónustukerfa er einkar mikilvægt. Þjónusta sem snýr að börnum er á hendi margra stofnana og aðila innan stjórnkerfisins. Aðkoma ólíkra aðila má ekki tefja þjónustu og samvinna milli stofnanna er lykilatriði. Skólar á mismunandi skólastigum eru ýmist á hendi sveitarfélaga, ríkis eða einkaaðilar. Gott upplýsingaflæði og samstarf þarf að vera á milli aðila. Ekki síður mikilvægt fyrir skólakerfið er samstarf við stofnanir á vegum sveitarfélaga og ríkis sem þjónusta börn. Efla þarf samstarf þessara stofnana við skólasamfélagið.

Fyrir hönd stjórnar fagdeildar sálfræðinga við skóla og Sálfræðingafélag Íslands

Álfheiður Guðmundsdóttir
formaður fagdeildar sálfræðinga við skóla

Tryggvi Guðjón Ingason
formaður Sálfræðingafélags Íslands